

Список використаних джерел

1. Вербицький В.М. Напрями вдосконалення взаємодії державних інституцій щодо протидії нелегальній (незаконній) міграції в Україні. Публічне управління і адміністрування. 2020. Вип. 15. С. 104-108.
2. Відлер О.М. Особливості організаційно-правових механізмів з протидії нелегальній міграції в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 1. С. 77–81.
3. Міжнародно-нормативне регламентування питань нелегальної міграції. URL:<http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64465/93-Zvozdna.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.09.2025).
4. Мота А.Ф. Теорія і практика протидії нелегальній міграції органами Державної прикордонної служби України: адміністративно-правовий аспект : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук : 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Андрій Федорович Мота ; Міністерство освіти і науки України, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Національний університет «Львівська політехніка». Хмельницький, 2019. 519 с.
5. Україна як зручний транзит для нелегальних мігрантів в Європу. URL: <https://www.unian.ua/society/10201593-ukrajina-yak-zruchniy-tranzit-dlya-nelegalnih-migrantiv-v-yevropu.html> (дата звернення: 10.09.2025).
6. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.09.2025).

DOI 10.70286/ISU-24.09.2025.002

ЦИФРОВІ ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ПРАВА ЛЮДИНИ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Шикоряк В.М.

магістрант другого року навчання

Спеціальність «Право»

Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро, Україна

Сучасні цифрові технології трансформують суспільство, розширюючи можливості комунікації, інноваційного розвитку та освіти. Однак поряд із беззаперечними перевагами вони породжують порушення прав людини в цифровому просторі. Таким чином, забезпечення цифрових прав людини перетворюється на ключовий чинник побудови стійкого демократичного суспільства.

Щодо теоретичного аспекту, то цифрові права людини, зокрема ті, що досліджуються у працях відомих українських правозахисників та юристів, визнані невід'ємною частиною універсальних прав людини. В. Ігнатов та О.Коваленко, наприклад, вважають ці права фундаментальними для гідного існування людини в цифровій реальності [1, 2].

Н. Ревентлоу (N. Reventlow) стверджує, що цифрові права представляють собою права осіб, які надають можливість отримувати доступ, використовувати, створювати та публікувати цифровий контент на різних пристроях, таких як комп'ютери та мобільні телефони, у віртуальному просторі [3]. Цифрові права – це емерджентне та динамічне поле. Ми поділяємо позицію, яка полягає в тому, що концепція цифрових прав представляє собою розширення та актуалізацію класичних прав людини у відповідності до умов цифрової епохи. Ці права засновані на такому базовому документі, як Загальна декларація прав людини, в статті 19 якої зазначено, що «кожна людина має право на свободу переконань і на вільне їх виявлення; це право включає свободу безперешкодно дотримуватися своїх переконань та свободу шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів» [4]. Хоча Загальна декларація була прийнята в 1948 р., задовго до появи мережі Інтернет, проте актуальність не втратила в сьогоденнішніх реаліях.

На думку, О.Братасюк, Н.Ментух, цифрові права людини – це окрема група прав людини, які пов'язані з використанням та/або реалізуються в мережі Інтернет за допомогою спеціальних пристроїв (комп'ютерів, смартфонів тощо).

До них вчені відносять: 1) право на доступ до Інтернету – полягає в тому, що кожен має право на рівний доступ і використання вільного та безпечного Інтернету Ця позиція отримала підтвердження в офіційних нормативних джерелах[5, с. 59]. Наприклад, Організація Об'єднаних Націй офіційно визнала право на доступ до Інтернету як невід'ємне право людини, як це зазначено в звіті ООН [6];

2) свобода вираження поглядів онлайн – означає право вільно висловлювати свої погляди, шукати, отримувати та поширювати інформацію онлайн. Також це вказується у Посібнику з прав людини для Інтернет-користувачів та пояснювальних меморандумах (Рекомендація CM/Rec (2014)6 Комітету міністрів Ради Європи країнам-членам щодо посібника з прав людини для Інтернет-користувачів). Посібник наголосив, що громадяни крім вищезгаданих прав мають ще політичні заяви, релігійні переконання, погляди і висловлювання, що сприймаються прихильно або вважаються необразливими, так і такі, що можуть завдавати образу, шокувати або виводити інших осіб зі стану рівноваги. Обмеження можуть накладатися на такі висловлювання, в яких містяться заклики до дискримінації, ненависті або насильства. Такі обмеження повинні бути правомірними, цілеспрямованими і запроваджуватися під контролем суду [7].

3) право на приватність і захист персональних даних – кожен має право на приватність онлайн та захист персональних даних в Інтернеті (соціальних мережах, у заповненні Google-форм тощо). Загалом право на приватне життя закріплене в статті 12 Загальної декларації прав людини, статті 17 Міжнародного

пакту про громадянські та політичні права та статті 16 Конвенції про права дитини. Багато національних конституцій і правових документів також визнають право на приватне життя. Наприклад, в Україні це право закріплене в статті 6 Конституції [8];

У 2021 році Європейський суд з прав людини постановив у справі «Standard Verlagsgesellschaft mbH v. Austria», що рішення Верховного суду Австрії, яке вимагає від медіакомпанії розкривати особу зареєстрованих користувачів, які зробили коментарі на своєму сайті, було порушенням її свободи вираження поглядів, оскільки вона не врахувала політичний характер коментарів і не провела тест, що балансував конкуруючі інтереси [9]. Суд проаналізував концепцію анонімності в Інтернеті та погодився з урядом, що «Конвенція не передбачає абсолютного права на анонімність в Інтернеті». Тим не менш, було підкреслено, що анонімність важлива для вільного потоку ідей і що «анонімність вже давно є засобом уникнення репресій або небажаної уваги». Рішення розширює свободу вираження поглядів, одночасно захищаючи конфіденційність даних анонімних користувачів. Суд також наголосив на важливості проведення контекстного аналізу.

4) право на свободу та особисту безпеку онлайн – реалізація цього права потребує механізму захисту від протиправних дій, тобто певні державні гарантії захисту від фізичного та психологічного насильства чи домагань, мови нетерпимості, нетолерантності та ворожнечі, дискримінації в онлайн-середовищі; держава має сприяти розвитку та функціонуванню безпечних Інтернет-технологій;

5) право на мирні зібрання, асоціації та/або використання електронних інструментів демократії – означає, що люди повинні мати свободу об'єднання та використовувати будь-які сервіси, вебсайти чи застосунки для створення, приєднання, мобілізації та участі в соціальних групах та асоціаціях;

6) право на цифрове самовизначення, або право відключатися від онлайн, або бути забутим в онлайн – людина як користувач у системі (соціальній мережі, форумі, онлайн-бесіді) вправі сама, на власний розсуд визначити ім'я (ідентифікатор) або іншу апіорну інформацію про неї, яку вона буде використовувати в системі. Право бути забутим уперше було визначено Судом Справедливості Європейського Союзу у справі «Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González» (2014 рік). Відповідно до підходів тлумачення цього цифрового права, право бути забутим означає, що особа має право подати до оператора пошукової системи мережі Інтернет або до вищого органу влади чи суду скаргу / позов про видалення або зміну посилань на певні інтернет-сторінки, які містяться в списку результатів пошуку, що з'являється після введення імені такої особи до пошукової строки. Цифрова трансформація впливає на всі сфери соціального життя і створює проблеми для реалізації індивідуальної та колективної автономії [10].

І. Попов та О. Семененко звертають увагу на роль міжнародних організацій у формуванні стандартів цифрових прав. Вони розглядають позицію України у контексті робіт Ради Європи та ООН з цього питання [11]. У рамках ООН вже

прийнято низку резолюцій, присвячених захисту окремих цифрових прав, зокрема Резолюції Генеральної Асамблеї «Про захист прав в Інтернеті» від 27 червня 2016 р.²³, «Про право на недоторканність приватного життя в цифровому столітті». [12].

Варто відзначити, що наукові дослідження, присвячені цифровим правам в Україні, розкривають специфічні аспекти цього питання в контексті національної імплементації. Ці дослідження можуть надати глибший розуміння того, як цифрові технології впливають на права та свободи українців. До такого дослідження належить робота українських вчених Л. Головіна та О. Савицький, котрі проаналізували вплив європейського досвіду на розвиток цифрових прав в Україні. Вони досліджують впровадження GDPR та Європейської конвенції з прав людини в українському правовому просторі.

Впровадження Загального регламенту з захисту даних (GDPR) та дотримання Європейської Конвенції з прав людини (ECHR) в українському правовому просторі є ключовими кроками в напрямку гарантування захисту приватності та прав громадян. Розглянемо вплив цих нормативних актів на правову систему України.

GDPR в Україні:

- гармонізація з європейськими стандартами: Україна, бажаючи зблизити свої законодавчі акти з європейськими, прийняла ряд законів, які гармонізують внутрішні норми з вимогами GDPR. Наприклад, Закон України «Про захист персональних даних» враховує ключові принципи GDPR та встановлює правила обробки та захисту персональних даних громадян;

- захист прав споживачів: GDPR визначає права і обов'язки відповідальних осіб щодо обробки персональних даних. Українське законодавство також враховує ці принципи, забезпечуючи високий стандарт захисту прав споживачів в сфері обробки їхніх персональних даних;

- штрафи за порушення: GDPR передбачає значні штрафи за порушення вимог щодо захисту персональних даних. Українська версія законодавства також встановлює відповідальність за порушення правил обробки особистої інформації, сприяючи формуванню ефективної системи відшкодування збитків [13,14].

Зауважимо, національне законодавство також важливо в контексті цифрових прав. Зокрема, Закон України «Про захист персональних даних» визначає правовий статус цифрових даних громадян та встановлює механізми їх захисту [9].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок про те, що цифрові права людини як складової сучасної системи прав людини підтверджує їх ключову роль у формуванні демократичного суспільства в умовах технологічного прогресу. Аналіз міжнародних стандартів та національних імплементацій виявив, що цифрові права є логічним продовженням класичних прав людини, адаптованих до викликів цифрової епохи. Серед них: право на доступ до Інтернету, свободу висловлювань онлайн, захист персональних даних, цифрову безпеку, право на мирні зібрання в мережі та цифрове самовизначення.

У сучасних умовах цифрові права інтегруються в систему конституційних гарантій, що зобов'язує державні та міжнародні інституції до їх системного захисту. Ефективна реалізація цих норм становить необхідну передумову для формування демократичного, безпечного та інклюзивного цифрового простору.

Список використаних джерел

1. Ігнатов В.П. Цифрові права людини в контексті інформаційно-комунікаційних технологій. Київ, 2019. 256 с.
2. Коваленко О.С. Права людини в інтернет-просторі: проблеми та перспективи. Львів, 2020. 129 с.
3. Reventlow N. Digital rights are human rights. URL: <https://digitalfreedomfund.org/digital-rights-are-human-rights/> (date of appeal: 28.03.2025).
4. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 29.03.2025).
5. Братасюк О.Б., Ментух Н.Ф. Поняття та класифікація цифрових прав в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 10. С. 58–61.
6. ООН визнала доступ до Інтернету базовим правом людини. Українська правда. URL: <https://life.pravda.com.ua/%20society/2011/06/8/80042/> (дата звернення 29.03.2025).
7. Recommendation CM/Rec (2014) 6 of the Committee of Ministers to member States on a guide to human rights for Internet users – Explanatory Memorandum . URL: https://www.coe.int/en/web/freedom-expression/committee-of-ministers-adopted-texts/-/asset_publisher/aDXmrol0vvsU/content/recommendation-cm-rec-2014-6-of-the-committee-of-minister
8. Конституція України: Редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Case of Standard Verlagsgesellschaft mbH v. AUSTRIA (No. 3). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-213914%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-213914%22]}) (дата звернення 29.03.2025).
10. Digital self-determination – an alternative approach to data governance issues. Dig Watch. URL: <https://dig.watch/event/2022-unctad-ecommerce-%20week/digital-self-determination-an-alternative-approach-to-data-governance-issues> (date of appeal: 29.03.2025).
11. Попов І.В., Семененко О.О. Міжнародні організації та цифрові права людини: українська перспектива. Київ: 2019. 280 с.
12. The right to privacy in the digital age: Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2013. URL: <https://docs.un.org/A/RES/68/167> (date of appeal: 29.03.2025).
13. Савицький О.В. Гармонізація законодавства України та Європейського Союзу у сфері захисту персональних даних. Київ, 2017. 188 с.
14. Головіна Л.І. Європейський досвід регулювання цифрових прав: можливості для України. Одеса, 2021. 220 с.
15. Закон України «Про захист персональних даних». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення 29.03.2025).